

Uzņēmumu vadītāju-līdzīpašnieku ietekme uz biznesa efektivitāti: teorētiskie aspekti

Anželika Berķe-Berga

*Rīgas Stradiņa universitāte, Reģionālās ekonomikas un
biznesa katedra, Latvija*

Ievads. Korporatīvās pārvaldības jautājums literatūrā par vadītāju-līdzīpašnieku ietekmi uz biznesa efektivitāti tiek pastiprināti pētīts kopš 70. gadiem kopā ar vadītāja-aģenta teorijas attīstību. Pasaules mēroga pētījumos redzams, ka biržas uzņēmumos vadītāju īpašumtiesības ir vidēji 10–30 % no uzņēmumu kapitāla. Metodoloģija sakarības novērtēšanai atšķiras – dažviet kā uzņēmuma darbības efektivitātes mērs ir ar uzņēmuma tirgus vērtību saistīti rādītāji, piemēram, Tobina Q koeficients (*Tobin's Q ratio*), kurus vadītāji ne vienmēr var ietekmēt. Citviet tie ir rentabilitātes vai citi finanšu rādītāji, kuri izriet no uzņēmumu finanšu pārskatiem, tātad lielā mērā atkarīgi no vadības īstenotās darbības stratēģijas un pieņemtajiem lēmumiem.

Darba mērķis, materiāls un metodes. Darba mērķis ir izpētīt teorētisko literatūru par uzņēmumu vadītāju-līdzīpašnieku ietekmi uz biznesa efektivitāti. Pētījumā galvenokārt izmantoti datubāzēs pieejamie zinātniskie raksti par pētāmo tematu, veicot literatūras analīzi.

Rezultāti. Vairākos pētījumos konstatēta nelineāra sakarība starp Tobina Q koeficientu un vadītājiem piederošo akciju procentuālo proporciju. Daži autori (*Morck, Shliefer, Vishny, 1988; Coles, Lemmon, Meschke, 2012; Benson, Davidson, 2009, u. c.*) konstatē t. s. inversā U veida līknes sakarību. Maksimālais efektivitātes līmenis, kurā tiek sasniegts augstākais Tobina Q koeficienta rādītājs, pētījumos atšķiras. Kopumā tas svārstās no 15 līdz 30 % vadītāju akciju īpašumtiesību īpatsvara.

Pētījumos, kuru autori izstrādājuši eksponenciālos modeļus, konstatēta divu un vairāk “viļņu” sakarība pie šādiem vadītāju īpašumtiesību līmeņiem: 5 % un 25 %; 13 % un 42 %; 20 % un 54 %; 13 %, 25 %, 49 % un 72 %; 7 %, 26 %, 51 % un 76 %.

Secinājumi. Ar dažādiem finanšu tirgus attīstības līmeņiem un ņemot vērā valstu attīstības atšķirības, arī empīriskie rezultāti atšķiras. Taču kopumā autori ir vienisprātis, ka vadītājus akciju īpašumtiesības, no vienas puses, motivē strādāt ar lielāku atdevi – to sekmē līdzīpašnieka statuss. Taču no otras puses, ja īpašumtiesību īpatsvars uzņēmumā vadības pārstāvjiem ir salīdzinoši liels, tiek novērots t. s. ierakumu efekts, kad vadītājs noraida riskantākus projektus, kuri varētu dot lielāku peļņu, protams, rēķinoties ar lielāku zaudējumu risku. Tā vietā tiek akceptēti projekti ar mazāku risku, kas ilgtermiņā nozīmē arī mazāku peļņu. Līdz ar to efektivitātes rādītāji ar lielāku vadības īpašumtiesību līmeni krītas.

Pētījumu atbalsta Valsts pētījumu programma 5.2. EKOSOC-LV.